

יוסף, אחיו, והגביע

פרופ' משה צפור

המחלקה לתנ"ך, אוניברסיטת בר-אילן
ומכללת גבעת וושינגטון

מתפרסם לראשונה באתר דעת * כסליו תשע"ד * 11/13 * www.daat.ac.il

הקורא את הסיפורים הארוכים והמפורטים, העוסקים לכאורה בעניינים פרטיים של התרחשויות בבית יעקב, אינו יכול לראות לקראת מה מוליכים הסיפורים האלה. רק כאשר מגיעים בסיום אל דברי יוסף בהתוודעו אל אחיו, "לא אתם שלחתם אותי הנה, כי האלהים" (בר' מה, ח), רק אז הקורא יכול לחוש, שקיימת כאן תכנית אלוהית מחושבת. אבל גם יוסף אינו יכול לדעת את התכלית של התוכנית, כי לדעתו התכלית הייתה להציל את המשפחה בשנות הרעב האלה (שם, פס' ה-ז). רק לאחר מותו, בהגיענו לספר שמות, רואים אנחנו את המכלול: הנה בדיוק כך הוצאה אל הפועל ההודעה שקיבל אברהם בברית בין הבתרים, "ידוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם" (טו, יג). כל הסיפורים שבינתיים הן חוליות בשרשרת שתוביל לקראת ביצוע התוכנית הזאת.

כאן אני רוצה לעסוק באחת מן החוליות, זו שבסיפורי יוסף היא אולי נקודת השיא, ובה המתח מגיע לפסגתו. החוליה הזאת היא מעשה הגביע. זהו שלב אחד במלכודת – כך נראה – שטומן יוסף לאָחיו, ראשיתה בהאשמתם בריגול, המשכה בכליאתו של שמעון, ובדרך זו אילוצם של האחים להביא עמם מצרימה את בנימין, ולבסוף האשמתם בגנבת הגביע. זהו לכאורה סיפור שמהלכו ברור וזורם יפה. אבל הקוראים בתשומת לב ולא בחיפזון, נתקלים בפרטים לא ברורים ואפילו תמוהים. ניגע כאן באחדים מהם, ומתוך קריאה סינכרונית של הסיפור.

א

מה הייתה תכלית כל התכנית שרקם יוסף? הכתוב אינו חושף את מניעיו. פרשנים וחוקרים הציעו השערות שונות.

לא נאמר אם יוסף, המשביר לכל עם הארץ, ציפה לבוא אחיו מצרימה, כולם או קצתם. מתואר רק המפגש ביניהם. הם משתחוים לו ארצה, ממש כפי שצפה בחלומו – אבל ישנם כאן רק עשרה. ואיפה האחר, שדווקא אותו רצה לראות? אנחנו קוראים איך שלב אחר שלב

העמיד אותם בסופו של דבר בפני מצב, שבו בנימין אחיו בן אמו ימצא כמי שגנב את גביעו של אדוני הארץ; דינו יחרץ להיות, לפחות למראית עין, עבד עולם ליוסף, והאחרים יישלחו לביתם.

לפי הסבר רווח, רצה להעמיד את אָחיו במבחן, אם ימלטו את נפשם במחיר הפקרתו של אחיהם בנימין בן רחל, זה אשר לאחר היעלמו של יוסף הפך להיות בעיני אביהם ממלא מקומו של יוסף, הבן המועדף, נפשו קשורה בנפשו, ובשל כך לא נשלח מלכתחילה מצרימה עם עשרת אחיו: "פן יקראנו אסון". לבניו האחרים אינו דואג! האם יחזור כאן על עצמו מעשה מכירת יוסף לעבדות? ואולי הם יצאו למאבק למענו – גם אם ישלמו על כך מחיר כבד? לכאורה, יוסף כבר שמע את דברי החרטה שאמרו בינם לבין עצמם, מבלי לדעת שהאדון המצרי, הוא יוסף, מבין את דבריהם (מב, כא-כג). אך האם מלמדים דבריהם אלה על חזרה בתשובה וחרטה על ביצוע הפשע, או רק על הבנה שעתה הם באים על עונשם? "כבשת גנב כי ימצא" (יר' ב, כו); בושטו של הגנב היא על כי נתפס. אך כשרואה יוסף את נכונותו של יהודה למסור נפשו למען בנימין – הבין יוסף כי חל שינוי בעולמם הרגשי.¹

ברם, ניתן להציע הסבר אחר: במהלך למעלה מעשרים שנה מאז נקרע יוסף מבית אביו נוצר נתק גמור ביניהם. את שלו השיג, חלומותיו התגשמו, תמורת כותנתו הייחודית שנגזלה ממנו הוא עוטה בגדי מלכות; אין לו עניין באָחיו ובבית אביו – כפי שמעידים השמות שהעניק לבניו. עתה, משראה שוב את אָחיו, אבל ללא בנימין אחיו, נתעורר אצלו לפתע חפץ בדבר נוסף אחד: באחיו בנימין, שיהיה מעתה בקרבתו.² אלא שדבריו הנרגשים של יהודה גרמו ליוסף למהפך במחשבתו.

ב

אין הסבר, מדוע בוחר יוסף דווקא בשמעון כבן ערובה ומכניס אותו לכלא. נראה, שהוא צריך היה לראות בגדול האחים, ראובן, אחראי למכירתו לעבדות. אך אשמתו של ראובן פחותה בהרבה. יוסף אינו יודע את מה שאמר ראובן לאחים בשעה שרצו להמיתו (לז, כא-כב). מן המסופר באותו פרק (פס' כט-ל) עולה שראובן כלל לא היה נוכח במכירתו של יוסף, ואף לא ידע כלל על הכוונה לעשות כך. אם כן, יוסף אולי הבחין, שראובן לא היה שותף במכירתו.³ והנה עתה, לאחר האשמתם בריגול והודעה כי תשעה מהם יוכנסו לכלא עד להבאת אחיהם

¹ ראו הפרק "יוסף ואחיו – סיפור של השתנות. בראשית פרקים לז-נ", בספרו של א' סימון, **בקש שלום ורדפהו: שאלות השעה באור המקרא, המקרא באור שאלות השעה**, תל-אביב 2002, בעיקר עמ' 70-81, והספרות המובאת בהערות. וכן שרה בן ראובן, "מידה כנגד מידה בסיפור יוסף", **בית מקרא** מט (תשס"ד), 185-190.

² האם יודע יוסף כי לבנימין עשרה בנים (מו, כא)?

³ זאת על פי התפיסה הרווחת, שהאחים היו אלו שמכרו את יוסף. רשב"ם, שד"ל ואחרים סבורים שפשט הכתובים הוא שהסוחרים המדיינים הם שמשכו את יוסף מן הבור ומכרוהו לישמעאלים. בחקר המקרא קיימות גם עמדות אחרות.

הנותר למצרים – שומע אותם יוסף מביעים דברי חרטה על מכירתו, אבל ראובן מטיח בפניהם, שבשעת מעשה הפציר בהם לא לפגוע ב'ילד' (!). דומה שאפשר לשמוע בדברי החרטה של האחים גם רמז כלפי מי שיכול היה למנוע את הפשע ולא עשה זאת: 'ולא שמענו!' (מג, כא), וכך בדברי ראובן: 'ולא שמעתם!', ושוב חוזר הכתוב על 'מדרש שמות' זה: '...כי שמע יוסף' (כב-כג). הנה שמו המפורש של 'המבוגר האחראי', אשר אולי אף היה ראש למבצעיו של הפשע; והוא אשר יושם בכלא.

ג

עם שובם של האחים למצרים ועמם אחיהם בנימין, ובידיהם כסף משנה, שוב גוברת חרדתם בראותם שהם נלקחים אל בית יוסף. התנצלותם וההסבר אשר בפיהם על הימצאות הכסף באמתחותיהם אינם עשויים לעורר אמון: הרעב הוא שאלץ אותם לבוא שוב למצרים ולהשיב את הגנבה בצירוף סיפור מפוקפק. אך האיש אשר על בית יוסף ממהר להפיג את חששותיהם, מוציא אליהם את שמעון, ואף מעניק להם טיפול כלאורחים חשובים. הם מוזמנים לסעודה עם אדוני הארץ ועם סגל משרתיו הנכבדים, ואף מוענקות להם תשורות. אולי פיצוי על החרדות חסרות הצידוק בשל אותו כסף-פלאים. עתה ימלאו את שקיהם בר, ובבוקר יצאו לשוב לביתם, והסיוטים מאחוריהם.

הם אינם יודעים על המלכודת החדשה שהוטמנה להם בפי אמתחותיהם: עתה יואשמו שוב בגנבה מבישה, הכרוכה בכפיות טובה. הם בטוחים שזהו חשד שווא, מציעים לערוך חיפוש בכליהם, ואף מקבלים על עצמם עונש כבד אם יתגלה משהו. מצפה להם הפתעה מביכה. אך גדולה ממנה ההפתעה המצפה לקורא, אשר כבר למד שבכליהם הוטמנו גם הכסף ("איש בפי אמתחתו") וגם גביעו של יוסף; זו הפתעה אחרת, מהופכת: הכיצד אין האחים מביעים תדהמה על גילוי הכסף בכליהם, וגם האיש המצרי, העורך חיפוש בכליהם, אינו אומר דבר וחצי דבר נוכח הכסף אשר נתגלה אצלם? קורא יצירתי היה מדמיין לעצמו המשך לסיפור: האחים המופתעים מתאוששים, וכדי לחפות על מבוכתם הם מסתייעים בתקדים: הנה שוב מטמון אשר העניק להם אלוהיהם ואלוהי אבותיהם. ואולי היה זה האיש המצרי עצמו שהעלה הסבר זה להימצאות הכסף באמתחותיהם, ולכן הוא אדיש לו – שהרי מטרת החיפוש הייתה גילוי הגביע הגנוב. ברם חריף מוח יגלה מיד את המשגה המובנה: הרי ההסבר שניתן להימצאות הכסף בכליהם תקף גם לגבי הגביע, אשר, במקרה, דומה כמו שתי טיפות מים לגביע הנמצא בבית יוסף: גם הוא מטמון שנתן להם אלוהיהם. היד ה' תקצר? ...

ברגע זה נזכר הקורא לשאול: איזה כסף היה זה שבכליהם – הכסף שהביאו בביקורם הראשון במצרים כתשלום בעד רכישת המזון, נתגלה בהפתעה בכליהם בשובם לביתם,

ועתה הוחזר למצרים? היה זה הכסף האחר, הנוסף, שנועד לצורך הרכישה החדשה? ואולי גם זה וגם זה?

ואז צצה שאלה אחרת ששכחנו לשאול: מה נעשה בכסף הראשון, זה שהוחזר עמם מארץ כנען ושהממונה המצרי קבע כי הוא מטמון שנתן להם אלוהיהם? האם נשאר בידי האחים? האם נמסר לידי אנשי יוסף? ומה אלה עשו בו? עם קריאת הפרק הקודם לא נתבעה בתוקף תשובה לשאלה זו, כי לכאורה אין לזה חשיבות להמשך העלילה. די לנו בזה שהאנשים נוקו מכל אשמה ואחיהם שמעון הוחזר להם. אך כשמגיעים לרגע החיפוש בכליהם, מתברר שיש חשיבות רבה לתשובה לשאלות הללו. מדוע לא הופתעו מגילוי הכסף בכליהם? כי היה זה כסף 'כשר'. מסתבר שהיה זה אותו הכסף שגילו בכליהם בשובם לארץ כנען. עם בואם עתה למצרים מסרו אותו מיד, יחד עם התשלום לרכישה החדשה, לידי אנשי יוסף. אך אשר על הבית טען בתוקף, שאת התשלום בעד רכישת המזון בפעם הראשונה קיבל לידי, ואילו הכסף שמצאו בכליהם הוא ללא ספק מטמון, שהוענק להם על ידי אלוהיהם. הוא שייך להם, ומן הדין יש להחזירו להם. את זה עושה עתה האיש; הוא שם אותו בכליהם בגלוי, בידיעתם של האנשים (שלפי המסופר היו אז בגילופין – מג, לד), ואולי לעיניהם. אבל בה בשעה הוטמן בחשאי גביע באמתחת בנימין. הכסף השני, תמורת הרכישה החדשה, הועברה לטמיון (ביוונית: חדר קטן; שם נצברו כספי המכירה של התבואה). הכסף שנתגלה עתה באמתחותיהם היה אפוא כספם שלהם, והימצאותו בכליהם הייתה טבעית.

ג

כמצווה עליו, האיש אשר על בית יוסף רודף אחרי האנשים ומשמיע באוזניהם את מה שהורה לו יוסף: "למה שילמתם רעה תחת טובה? הלא זה אשר ישתה אדוני בו והוא נחש ינחש בו!" (מד, ד-ו).

במה מאשים אותם האיש? אל מה רומזים דבריו? אין בדבריו לא גביע ולא גנבה. גם טענת ההצטדקות שלהם (פס' ז-ט) אינה מתייחסת לגביע.⁴ הציון "אשר ישתה אדוני בו... ינחש בו" יכול אמנם לרמוז לגביע של יוסף, אבל אפשר להבין את דברי האיש גם כך: לאחר שיצאתם לדרככם לקח האדון את הגביע בידו, כמנהגו מדי בוקר, וגילה באמצעותו שביצעתם פשע, ולכן שלח אותי לעצור אתכם. אין בדברי האיש רמז לכך, שהגביע ברגע זה אינו בידי של יוסף, כי נגנב. רק כאשר מתגלה הגביע, בהפתעה גמורה, באמתחת בנימין, הבינו האחים מה הייתה מטרת החיפוש. החל מרגע זה כולם מדברים על 'הגביע'. עם זאת, גם מתוך דברי

⁴ בתרגום השבעים נמצא כאן משפט נוסף, אשר ניתן לשחזרו לעברית מקראית: "למה גנבתם את גביע הכסף אשר לי?" (או בנוסח קרוב לזה): ואלי כך מצא בטקס העברי שבידו. ראו מ' צפור, **תרגום השבעים לספר בראשית**, רמת-גן תשס"ו, עמ' 540. על פניו נראה המשפט כתוספת משנית, שנועדה לפתרון התמיהה.

ההאשמה הסתומים של האיש (פס' ד-ו) הבינו מיד כי הם נחשדים בגנבה, ולהפרכת החשד העלו טיעון משכנע שהחשד הוא חשד שווא. אך מדוע הם אומרים: "ואיך נגנב מבית אדוניך כסף או זהב", ודווקא כך? מדוע לא, למשל, "מחוט עד שרוך נעל"?

מסתבר שהם באמת מתייחסים לאשמת גנבה של גביע כסף. והכתוב, כמעשהו מדי פעם, מדלג על חוליות בסיפור, אך הן מתפרשות מתוך ההמשך. דוגמה מפורסמת היא בשמות ב, כא, "ויאל משה לשבת את האיש", לאחר שקודם לכן יתרו מזרז את בנותיו לקרוא למשה לבוא אל ביתם, אך לא נזכר שעשו זאת. לא כל מה שאמר הממונה המצרי מצוטט כאן, ובוודאי האשים אותם במפורש בגנבת הגביע.⁵

הכתוב עובר בשתיקה על נושא נוסף: כאשר נתגלה הגנב, בנימין – כיצד הגיבו על כך האחים? כיצד הגיב הוא עצמו? נניח לבעלי האגדה למלא כאן את החסר. המקרא עצמו נחפז אל הנושא העיקרי: נאומו של יהודה, ההתפייסות והאיחוי.

ד

אך אל לנו להיחפז. הבה נתבונן במהלך הדברים, שלב אחר שלב, כפי שמספר הכתוב. לשם הבהירות נציג בטבלה [בעמוד הבא] את דבריהם של המעורבים בפרשה.

---

⁵ לעניין הצורך בהשלמת פערים (פעולה שבעלי המדרש הרבו לעשות, תכופות בעזרת המצאות דמיוניות) ראו פ' פולק, **הסיפור במקרא: בחינות בעיצוב ובאמנות**, מהדורה שנייה, ירושלים תשנ"ט, עמ' 331 ואילך.

ב לאחר שנתגלתה הגנבה		א השלב שקדם לחיפוש	
1. האשמה (בפי אדוני הארץ)		1. האשמה (בפי הממונה, כהנחיות האדון)	
מה המעשה הזה אשר עשיתם? הלוא ידעתם כי נחש ינחש איש אשר כמני		למה שלמתם רעה תחת טובה? הלוא זה אשר ישתה אדני בו והוא נחש ינחש בו הרעתם אשר עשיתם!	
2. חילופי דברים נוכח האישום		2. חילופי דברים נוכח האישום	
(ב) תגובת המאשים הקלת חומרת העונש (הריאלי)	(א) הצטדקות הנאשמים נכונות לשאת בעונש (הריאלי)	(ב) תגובת המאשים הקלת חומרת העונש (ההיפותטי)	(א) הצטדקות הנאשמים נכונות לשאת בעונש (ההיפותטי)
ויאמר: חלילה לי מעשות זאת	ויאמר יהודה: מה נאמר לאדני מה נדבר ומה נצטדק? האלהים מצא את עון עבדיך הננו עבדים לאדני גם אנחנו גם אשר נמצא הגביע בידו	ויאמר: גם עתה כדבריכם כן הוא אשר ימצא אתו יהיה לי עבד ואתם תהיו נקים	ויאמרו אליו: למה ידבר אדני כדברים האלה? חלילה לעבדיך מעשות כדבר הזה: הן כסף אשר מצאנו בפי אמתחתינו השיבנו אליך מארץ כנען – ואיך נגנב מבית אדניך כסף או זהב? אשר ימצא אתו מעבדיך ומת וגם אנחנו נהיה לאדני לעבדים

הדברים מדברים בעד עצמם. האחים הבטוחים בחפותם, מוסיפים גם טיעון הגיוני כהוכחה, ומיד ממהרים לפתוח איש את אמתחתו לצורך חיפוש (מד, יא).⁶ הם גם מתחייבים לעונש חמור, כיאות לגונב חפץ מקודש.⁷ המילה 'עבד' בפיהם ביחס לעצמם, אשר תחילה משמעותה הייתה מתן כבוד לאדון, עתה, אם תוכח אשמת הגנבה, פירושה יהיה עבדים ממש.

⁶ לאחר גילוי הגנבה העמיסו איש על חמורו (פס' יג). כאן אין 'וימהרו', ואולי גם אי-הזכרת אמתחותיהם אומרת דבר מה.
⁷ דוגמת העונש שיושט על מי מבית יעקב שגנב את התרפים (לא, לב).

לאחר גילוי הגביע הגנוב בכליהם, נאלצים האחים לחזור העירה קרועי בגדים (מוטיב וסמל המשמש הרבה במסכת סיפורנו), כדי לעמוד לדין לפני אדון הארץ. דברי הנזיפה המרומזים אשר שומעים מפיו הם מתן אישור להאשמה שהטיח בהם אשר על ביתו (פס' ד-ה): גנבת הגביע לא מנעה ממני את יכולת הנחש. דבריו אלה סוגרים את המעגל. המלכודת נסגרה על מבצעי הפשע.

יהודה ממחר להודות בעובדות. הוא אינו יכול להתכחש למציאות, ואין לו לדין אלא מה שרואות עיניו. הפעם אין בידו דברים להצטדק. בנמיכות קומה הוא מצהיר: "האלהים מצא את עון עבדיך".

האדון המצרי, כמובן, אינו יורד לעומק המשמעות של דבריו. הכוונה הייתה לעונן אחר, שהמצרי, כמובן, אינו יודע עליו. בפיו של יהודה שימוש כפול בשורש מצ"א: אכן, "נמצא הגביע בידו" של בנימין, אבל זה מעשהו של האלוהים, אשר בדרך זו בא אתם חשבון. "האלהים מצא את עון עבדיך". הוא מודה בעובדות – אך האם הוא גם מודה באשמה? הכתוב אינו מפרש, אבל מבין השיטין עולה, שהאחים מאמינים בלבם בחפותו של בנימין. דבריו אלה, המופנים אל האדון, מופנים גם אל עצמו ואל אחיו, כסיכום של חשבון נפש. הם דומים בתכנם לדברי האחים, כאשר לראשונה נתגלה בכליהם הכסף, אשר צריך היה להימצא בידי האדון המצרי: "מה זאת עשה אלהים לנו?" (מב, כח). אך בעוד שבפעם הקודמת דבריהם הביעו תדהמה ובלבול, עתה הדברים ברורים להם לחלוטין. בעבר נתן להם אלוהיהם מטמון באמתחותיהם; עתה הוא פועל באותה דרך עצמה כדי לבוא עמם חשבון. אין בידי האדם יכולת לפעול כנגד רצונו. מי יאמר לו 'מה תעשה?' העובדות מדברות בעד עצמן, ועליהם לשאת בעונש.

יושם לב לשימוש החוזר ונשנה בשורש מצ"א: ובצורה מרומזת גם המוטיבים של גנבה, של עבדות ושל מוות. מתחילה דוחים האחים כל רמז להאשמה המופנית כנגדם, "הן כסף אשר מצאנו בפי אמתחותינו השיבונו אליך מארץ כנען; ואיך נגנוב מבית אדוניך?" (מד, ח). הם אף מציעים הטלת עונש מוות על "אשר ימצא הגביע בידו" (פס' ט), שהרי אין זו, לדעתם, אלא אפשרות היפותטית. האיש אשר על בית יוסף חוזר על התחייבותם, אם כי הוא מסתפק בענישה חמורה פחות "אשר ימצא הגביע בידו יהיה לי עבד, ואתם תהיו נקיים" (פס' י). ולתדהמתם, הגביע "נמצא" באמתחת בנימין (פס' יב, טז, יז). והנה עתה 'האלהים מצא את עוונם'. אך חבוי כאן עונן אחר לגמרי, והוא אשר 'נמצא': מכירת אחיהם לעבד, בתחבולה של "זאת מצאנו": הכתונת המגואלת בדם הנשלחת אל אביהם (לז, לב). תכניתם הראשונית "ואמרנו, חיה רעה אכלתהו" (לז, כ) יצאה אל הפועל: יעקב מכיר כי "חיה רעה אכלתהו" (פס' לג). למעלה מעשרים שנה עברו מאז המעשה הזה; הפשע נותר ללא עקבות, והחיים – ללא נוכחותו של יוסף – זורמים במסלולם. ולפתע שלוותם מופרעת. הם הואשמו בריגול, הושמו

בכלא (הכלא נקרא גם 'בור'; ראו לט, כ לעומת מ, טו)⁸ – בדיוק מה שעשו לאחיהם (לז, כד). אחרי שסבורים היו שנסתיימה פרשה זו, עתה גילו שהחשבון אתם טרם מוצה, והם מקבלים עליהם בהכנעה גמורה את העונש הראוי, מידה כנגד מידה: "הננו עבדים לאדני, גם אנחנו, גם אשר נמצא הגביע בידו".

עם זאת, תוך כדי כך, יהודה גם 'מוחק' את עונש המוות שהציעו האחים קודם לכן בפחזותם להטיל על "אשר ימצא בידו". אכן, גזר דינו של אשר על הבית היה מחמיר פחות: אשר נמצא הגביע בידו יהיה עבד, ואילו האחרים יהיו נקיים (פס' י). אך זהו בדיוק הדבר שרצה יהודה למנוע. אם יציע זאת, האדון מן הסתם יסכים לזה, הם ייאלצו לשוב אל אביהם ללא אחיהם הקטן עמם, ואז יקרה האסון שעליו ידבר אחר כך (פס' כח-לא). לכן הוא כורך את גורל כולם באותו צרור. הוא מוסר את גורלם בידי האדון מתוך כניעה לרצון האלוהים.

ואולם האדון המצרי, ברוב נדיבותו, דוחה את הצעתו של יהודה: "חלילה לי מעשות זאת". וכך, כנגד דברי האחים שטענו כי הם חפים מפשע, "חלילה לעבדיך מעשות כדבר הזה", באים דברי השליט המצרי, הטוען, שגם הוא לא יעשה מעשי פשע, אף על פי שהיה זה העונש אשר הציעו הם עצמם (השוו דבריו בעבר, מב, יח). הוא חוזר ומחליט: "האיש אשר נמצא הגביע בידו, הוא יהיה לי עבד, ואתם - עלו לשלום אל אביכם!". זהו העונש הראוי, כפי שאמר להם האיש אשר על ביתו כבר קודם לכן (פס' י). אכן, יש הבדל בין דבריו אלה של יוסף אל האחים לבין מה שאמר להם רב ביתו, החותם בהצהרה, "ואתם – כל האחרים – תהיו נקיים" (שם), כלומר, חופשיים לנפשכם. יוסף מדגיש גם את שובם של כל העשרה לשלום כדי להתאחד עם אביהם.

מן הסתם סבר יוסף, שהאחים אכן יעשו כך, שהרי הוא לא יכול היה לדעת, מה יהודה עומד לומר; היה זה נאום בלתי צפוי, אשר גרם ליוסף תפנית ומהפך בתכניותיו.

---

⁸ בלשון הכתוב: הם 'נאסרו במשמר'. אין מקום לקישור מרומז אל בית ה'משמר' הנזכר בפרקים מ-מא: שם הושמו אסירי המלך; יוסף מקומו היה בבור, ומשם היה יוצא אל בית המשמר לשרת את שר המשקים ושר האופים.